

تحلیل الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت (مطالعه موردی: الگوی

تأمین مالی اسلامی)

سمیرا متقی^۱، افشین متقی^۲

چکیده

توجه به الگوهای برنامه ریزی توسعه ای از اصول اولیه رشد و پیشرفت هر کشور محسوب می شود؛ الگوهایی که مطابق با فرهنگ و ملیت هر کشور بوده و همه نیازهای مادی و معنوی آن کشور را پوشش دهد. اما متأسفانه الگو برداری نامناسب کشورهای در حال توسعه از کشورهای توسعه یافته که هدف آنها تزریق سیستم برنامه ریزی مرکزی و تحت سلطه نگهداشتن تفکر کشورهای در حال توسعه می باشد، نه تنها این کشورها را به جایگاه واقعی خودشان نرسانده که مشکلات عدیده ای را دامن گیرشان کرده است؛ ایران اسلامی نیز از این مورد مستثنی نمی باشد و ضرورت توجه به تدوین الگویی مناسب با فرهنگ و مذهب در این کشور نیز، مورد توجه صاحب منصبان و برنامه ریزان کشور واقع شده است از این رو، پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی به بررسی الگوی اسلامی – ایرانی پیشرفت پرداخته و در این راستا به صورت مطالعه موردی الگویی برای تأمین مالی در کشور (به صورت اسلامی) پیشنهاد می دهد.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، الگوی مناسب تأمین مالی، بانکداری اسلامی، فرهنگ

۱- مقدمه

آنچه که امروزه از اهمیت بسیاری برخوردار است، استفاده از الگوهای برنامه ریزی مطابق با فرهنگ و ملیت هر کشور است. بر اساس سوابق تاریخی، مشخص است که الگوهای غربی برنامه ریزی در ایران پاسخگوی نیازهای فرهنگی – مذهبی حاکم در این

^۱ عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور استان تهران (مرکز پاکدشت)

samira.motaghi@gmail.com

^۲ عضو هیات علمی دانشگاه خوارزمی، گروه جغرافیا

afshin_mottaghi@yahoo.com

کشور نمی باشند فلذا، توجه و برنامه ریزی صاحب منصبان در راستای تدوین یک الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، ضرورت ایجاد چنین الگویی را مطرح می کند. از آنجاییکه قانون اساسی کشور ما به عنوان یک قانون اساسی مترقی، روزآمد، آرمانی و اسلامی به فاصله اندکی از پیروزی انقلاب اسلامی، به تصویب رسید، انتظار می رفت که برنامه‌های توسعه‌ای کشور که بر اساس قوانین شریعت اسلام طراحی شده بودند، در راستای قانون اساسی بوده و سازوکارهای زمان‌بندی شده برای تحقق قانون اساسی را پیش‌بینی کنند و به عبارتی از یک الگوی مشخص و متناسب با قانون اساسی تبعیت کنند. اما، خلأ ناهماهنگی میان الگوهای برنامه ریزی شده و وضعیت اجرایی این الگوها، از همان ابتدا مشاهده می شد بصورتیکه، هنوز هم با وجود گذر ۳۲ سال از عمر انقلاب اسلامی، فعالیت قابل توجهی در جهت تحقق الگوی توسعه اسلامی - ایرانی در همه ابعاد جامعه صورت نگرفته است. بنابراین، ضرورت بهره‌برداری نظام برنامه‌ریزی از مبانی دینی و لزوم جاری شدن آن در بخش‌های عملیاتی، باعث شده است تا توجهات کارشناسان و مسئولان از دیرباز بر این مقوله متمرکز شود.

به عبارتی ضرورت وجود الگوی توسعه اسلامی - ایرانی، سال‌هاست که احساس می‌شود، اما متأسفانه بهره‌برداری از الگوهای غربی بدون بومی سازی مناسب این الگوها، کار را تا حدودی برای دولتمردان سخت کرده است.

با توجه به لزوم همه جانبه بودن الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت، و توجه بسیار به موضوع عدالت در کنار سایر ابعاد این الگو، به نظر می رسد که، الگوی مناسب تأمین مالی اسلامی (که تحت عنوان بانکداری اسلامی از آن یاد شده و با رویدادهای اخیر در باب بحران های مالی، علاوه بر کشورهای مسلمان، کشورهای دیگر را نیز به بررسی روش های مناسب این الگوها ترغیب می کند) ، از الگوهایی است که لزوم استفاده درست از آن در ایران اسلامی احساس می شود؛ فلذا، پژوهش حاضر قصد دارد با رویکردی تحلیلی به بررسی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت پرداخته، ضرورت داشتن چنین الگویی در کشورمان را مورد بررسی قرار دهد و در این راستا، الگویی برای تأمین مالی در ایران اسلامی معرفی کند، بر این اساس سازماندهی تحقیق به صورت زیر می باشد؛ در بخش بعد، ویژگیهای یک الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت مورد بررسی قرار می گیرد؛ بخش سوم، ضرورت داشتن الگوی ایرانی - اسلامی را به نقد می کشد، سپس با تحلیل الگوهای سنتی

و اسلامی تأمین مالی و بررسی نقش ریسک و روشهای مقابله با آن در تأمین مالی اسلامی، الگویی پیشنهادی برای تأمین مالی در کشورمان را مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس به نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات کاربردی در این زمینه می‌پردازد.

۲- ویژگیهای یک الگوی ایرانی- اسلامی پیشرفت

الگوهای غیراسلامی، در واقع سازوکارهای مدنظر کشورهای توسعه یافته ای می باشد که هدف آنها تزریق سیستم برنامه‌ریزی مرکزی و تحت سلطه نگهداشتن تفکر کشورهای در حال توسعه است؛ شیوه‌های برنامه‌ریزی این کشورها، براساس مدل‌هایی است که هیچ همخوانی و سازگاری با ساختار فعالیت کشورهای در حال توسعه و بویژه کشورهای جهان اسلام نداشته و حتی در موارد زیادی با اصول آنها در تضاد می‌باشد. بعلاوه این کشورها، برای عملیاتی شدن این الگوها، برنامه استراتژیک داشته و حتی دارای سیستمهای آموزشی کاملاً تخصصی می‌باشند.

با این وجود، تجربه اکثر کشورهای کمتر توسعه یافته که عیناً از الگوهای توسعه ای کشورهای توسعه یافته استفاده می‌کنند، به وضوح نمایش دهنده افزایش شکافهای طبقاتی، از خود بیگانگی انسان، قدرت شرکت‌های بزرگ، عقلانیت ابزاری، تسلط افسانه‌ی تکنولوژی بر انسان، افزایش هزینه‌های اجتماعی ناشی از خودمحوری و نفع طلبی و موارد دیگر می باشد که تفاوت فاحشی با تجربه این الگوها در کشورهای توسعه یافته دارند.

از آنجاییکه در حال حاضر علاوه بر رشد اقتصادی، عدالت در توزیع، مشارکت سیاسی و ارزش‌های متعالی، به عنوان عناصر اصلی پیشرفت و توسعه، مطرح شده‌اند، توجه به همه این نکات در رشد و پیشرفت ایران اسلامی ضروری است فلذا بر خلاف دهه ۶۰ میلادی که بیشتر ابعاد اقتصادی توسعه مورد توجه بوده است، امروزه بویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و ابطال نظریه «افیون بودن دین برای توده‌ها» و بعد از چالش جدی دین با سکولاریسم، ابعاد دیگر توسعه نیز مورد اقبال قرار گرفته است.

به صورت کلی، در یک الگوی جامع اسلامی- ایرانی بایستی شش بعد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگ اسلامی، الگوی زندگی کامل مبتنی بر اصول اسلامی و زیست محیطی مدنظر قرار گیرد و بر این اساس، نظام اسلامی بایستی برای رسیدن به توسعه‌ای پایدار، عادلانه، حکیمانه و انسانی، اقدامات متعددی به عمل آورد که از آن جمله تأسیس

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: بر سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارديبهشت و خرداد ۱۳۹۳

بنیادهای قانونی نظیر قانون اساسی، برنامه‌ریزی برای توسعه براساس اصول و شاخص‌های اسلامی، سرمایه‌گذاری در امور زیربنایی، فرهنگی و اجتماعی به منظور بهره‌برداری بهینه از طبیعت با حفظ محیط زیست، توسعه مشارکت مردم در همه امور، دخالت مسئولانه حکومت در بازار، تأمین اجتماعی، تعادل اجتماعی و... است. از این منظر، هدف نهایی دولت اسلامی توسعه معرفت الله است.

در همین راستا اهداف متوسط (میانی) مورد نظر دولت اسلامی نیز مطرح می‌شود. این اهداف عبارتند از: عدالت اجتماعی، رشد اقتصادی، تعالی معنوی و ایجاد روح اعتماد به نفس و خودباوری، آزادی و مشارکت مردمی و استقلال و نفی هر نوع وابستگی به بیگانه. این مهم (توجه و تدوین الگوی ایرانی - اسلامی) توسط همه صاحب‌منصبان بالاخص، مقام معظم رهبری «مدظله العالی» که همواره بر تدوین چنین الگویی تأکید داشته‌اند و در مقاطع مختلف، در دیدار با مسئولان نظام و اصحاب اندیشه و برنامه‌ریزان، از تدوین چنین الگویی صحبت کرده‌اند، مورد بررسی قرار گرفته است^۳ و در یکایک کارهای برنامه‌ریزی و سیاست‌های کلان کشور در امر توسعه، به صورت اجرایی در آمده است.

برای نمونه گزیده‌ای از سخنان گهربار رهبر معظم انقلاب به صورت زیر می‌باشد:

" انتظار دارم در دوره ی پنجساله آینده { برنامه پنجساله توسعه } اقدامات اساسی برای تدوین الگوی توسعه ایرانی - اسلامی که رشد و بالندگی انسانها بر مدار حق و عدالت و دستیابی به جامعه ای متکی بر ارزشهای اسلامی و انقلابی و تحقق شاخصهای عدالت اجتماعی و اقتصادی در گرو آنست، توسط قوای سه گانه ی کشور صورت گیرد. " ^۴

^۳ - بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار گروه های مختلف امت حزب الله در حسینیه جدیدالتأسیس امام خمینی(ره) ۱۳۶۸/۰۹/۰۱ و بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد امیرالمؤمنین علی(ع) ۱۳۸۱/۰۶/۳۰ و بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاههای استان سمنان ۱۳۸۵/۰۸/۱۸ و بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ و دیدار روسای سه قوه و مسئولان و مدیران بخشهای مختلف نظام (۱۳۸۷/۰۶/۱۹) و دیدار جمعی از نخبگان علمی و دانشجویان دانشگاهها (۱۳۸۷/۰۷/۰۷) و بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان (۱۳۸۸/۰۲/۲۷) و بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت ۱۳۸۸/۰۶/۱۶ و بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی ۱۳۸۹/۹/۱۰ و متن نامه ابلاغی سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه

^۲ - متن نامه ابلاغی سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارديبهشت و خرداد ۱۳۹۳

" پیشرفت کشور و تحولی که به پیشرفت منتهی می‌شود، باید طوری برنامه‌ریزی و ترتیب داده شود که انسان بتواند در آن به رشد و تعالی برسد؛ انسان در آن تحقیر نشود. هدف، انتفاع انسانیت است، نه طبقه‌ای از انسان، حتی نه انسان ایرانی. پیشرفتی که ما می‌خواهیم بر اساس اسلام و با تفکر اسلامی معنا کنیم، فقط برای انسان ایرانی سودمند نیست، چه برسد بگوئیم برای طبقه‌ای خاص. این پیشرفت، برای کل بشریت و برای انسانیت است." ۵

" ما می‌گوئیم، پیشرفت همراه با عدالت. در ذات این پیشرفت، عدالت بایستی ملحوظ شده باشد. خوب، این الگو لازم دارد؛ بنشینید الگویش را ترسیم کنید. این، نگاه کلانی خواهد بود به آینده‌ی کشور. و شما چهار سال فرصت دارید؛ این چهار سال می‌تواند یک پایه‌گذاری باشد که هر کسی هم بعد از شما آمد، این پایه‌گذاری شما راهنمای او باشد." ۶

در این راستا توجه به این نکات که، هیچ فشار سیاسی و خارجی و نیز هیچ ضرورت اجتماعی نباید موجب صرف نظر کردن از آرمان‌های اسلامی در تدوین الگو شود بعلاوه حفظ ارزش‌ها برای ملت و عدالت اجتماعی (توزیع درآمد، کم کردن فاصله بین طبقات جامعه و نیز فراهم کردن فرصت‌های شغلی برای همه) از اصول اولیه در تدوین الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت محسوب می‌شود، کشور مسلمان ما را به همت گماردن در راستای تدوین چنین الگویی با بکارگیری اصول متعارف و می‌دارد.

۳- ضرورت داشتن الگوی ایرانی - اسلامی

در صورت عملی شدن الگوی توسعه اسلامی - ایرانی، اهداف و آرمان‌های نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در ابعاد بیشتری بیش از پیش محقق خواهد شد؛ عدالت اجتماعی، استقلال همه جانبه، پاسخگوبودن مسئولان، مبارزه با فقر، استحکام پیوندهای اجتماعی، خدمتگزاری، قانون مداری، ارتقای عزت جامعه اسلامی در سطح جهانی، انجام درست و دقیق وظایف حاکمیتی، رعایت مساوات، تأمین نیازهای اصولی مردم در جامعه و... از جمله مواردی است که در صورت اجرای الگوی توسعه اسلامی - ایرانی محقق خواهد شد.

۵ - بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد ۱۳۸۶/۰۲/۲۵

۶ - بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت ۱۳۸۸/۰۶/۱۶

از آنجاییکه، بر اساس اصول اسلامی، انسان موجودی است که از جسم و روح ترکیبی یافته و افزون بر نیازهای مادی، خواست‌های معنوی نیز دارد، اسلام ذاتاً شیوه‌ای برای توسعه و تکامل انسان، برنامه‌ای برای تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان و طرحی برای برآوردن خواسته‌های دنیایی و آخرتی اوست. بطوری که از این رهگذر، جایگاه انسان به حیات سعادت‌مندان بشری ارتقا یابد. در منظر اسلام، جهان‌بینی مادی نمی‌تواند به نیازهای واقعی انسان پاسخ گوید، حتی اگر شاخص‌های متعدد دیگری را به شاخص توسعه (که در دیدگاه‌های سنتی مبتنی بر نگرش مادی بر حیات است و در دیدگاه اسلامی و طبق بیانات مقام معظم رهبری، تمام ابعاد مادی و معنوی را در بر می‌گیرد) بیفزاید، باز هم قادر به نیل انسان و جامعه انسانی به سوی تعالی و کمال نخواهد بود. در پرتو این نگرش، ویژگی نخست پیشرفت اسلامی، فراگیری و شمول آن در دایره همه ابعاد حیات انسان است. با این نگرش توسعه یا پیشرفت از دیدگاه اسلام، فرایندی است که متضمن رشد مداوم در ابزار مادی و معنوی و بنیان‌های اقتصادی- اجتماعی است و انسان در این جریان می‌تواند به تعالی و کمال برسد. در این تعریف ویژگی‌های توسعه به قرار زیر است:

- ۱- توسعه یک جریان پویاست نه ایستا.
- ۲- رشد پویا و مداوم در آن منظور شده است.
- ۳- این پیشرفت تنها مربوط به اقتصاد نیست و همه جانبه است و توسعه اقتصادی تنها به وجه اقتصادی این تحول اطلاق می‌شود.
- ۴- پیشرفت، در این تعریف هدفدار است و محور آن انسان، تعالی و کمال اوست. بنابراین در بینش حکیمانه اسلامی، هدف الگوی اسلامی توسعه، تحقق عدالت فراگیر اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است. عدالتی که خود را در جلوه و چهره عزت، استقلال، اقتدار اسلامی، رفاه اسلامی و نیز حداکثر بهره‌برداری از ظرفیت‌ها و فرصت‌های جامع و واحد زندگی مادی و معنوی نشان می‌دهد و این در حالی است که واژه توسعه، رویکردی غربی بوده که در آن، همه عوامل، حتی انسان باید در خدمت سرمایه‌قرار گیرد.

اما، بر اساس شواهد موجود از الگوهای به‌کار گرفته شده در برنامه‌های توسعه کشور و بر اساس نظرات منتقدین، کاملاً مشخص است که رویکرد تاریخی توسعه در کشور ایران، برپایه الگوهای دیگر کشورها شکل گرفته فلذا تنها اهداف میان‌مدت (که صرفاً پروژه‌های

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

اردیبهشت و خرداد ۱۳۹۳

دولتی بودند) مد نظر بوده و نگرش بلندمدت و سیستمی که یک برنامه کامل و جامع برای کشور ارائه دهد، وجود نداشته است. بر این اساس، بیشتر اجزای برنامه‌های اجرا شده از یکدیگر جدا بوده و در قالب یک پروژه اجرا شده است؛ از این رو هر کدام در عین ابتدایی بودن، برای تبیین بخش خاصی به کار برده شده‌اند به عبارت کامل تر هر برنامه فقط چند بخش را مدنظر قرار داده است و هماهنگی میان آنها، نادیده گرفته شده است.

از علل اصلی این مهم (طبق فرمایشات مقام معظم رهبری) طرز تفکر نخبگان ما در مورد پیشرفت با استفاده از الگوهای غربی و تحت تأثیر بودن برنامه‌های آنها از تجربیات کشورهای دیگر و آزموده نشدن راهبردها و ضوابط تجربی بر پایه راهبردها و در چارچوب ضوابط اسلامی می باشد. در این راستا سخنرانی گهربار رهبر معظم انقلاب که در دیدار با دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد در تاریخ ۱۳۸۶/۰۲/۲۵ ایراد نموده اند، به تأیید مطالب مطرح شده در بالا می پردازند:

" به هر حال بحثی که برای الگوی پیشرفت میکنیم، برای این نیست که می‌خواهیم پیشرفت را شروع کنیم؛ پیشرفت از انقلاب شروع شده، بلکه به این معناست که با بحث نظری و تعریف شفاف و ضابطه‌مند از پیشرفت، قصد داریم یک باور همگانی در درجه اول در بین نخبگان، بعد در همه‌ی مردم به وجود بیاید که بدانند دنبال چه هستیم و به کجا می‌خواهیم برسیم و بخشهای گوناگون نظام بدانند چه کار باید بکنند. این را باید پیدا کنیم. البته من امروز نمی‌خواهم مدل و الگوی پیشرفت را اینجا مطرح کنم؛ نه، می‌خواهم لزوم این کار را بگویم.... چرا لزوم این کار را باید بیان کرد؟ خیلی ساده است؛ به خاطر اینکه امروز در چشم بسیاری از نخبگان ما، بسیاری از کارگزاران ما، مدل پیشرفت صرفاً مدل‌های غربی است؛ توسعه و پیشرفت را باید از روی مدل‌هایی که غربی‌ها برای ما درست کرده‌اند، دنبال و تعقیب کنیم. امروز در چشم کارگزاران ما این است و این چیز خطرناکی است؛ چیز غلطی است؛ هم غلط است، خطاست، هم خطرناک است. غربی‌ها در تبلیغات خیلی ماهرند؛ یعنی ماهر شده‌اند؛ در طول این دوپست سیصد سالی که کار تبلیغاتی پی‌درپی میکنند، با تبلیغات موفق خودشان توانسته‌اند این باور را در بسیاری از ذهنها به وجود بیاورند که توسعه‌یافتگی مساوی است با غرب و غربی شدن! هر کشوری بخواهد کشور توسعه‌یافته‌ای محسوب بشود، بایستی غربی بشود! این تبلیغات آنهاست. هر کشوری که از الگوهای موجود

غرب فاصله داشته باشد، توسعه یافته نیست! و هر چه فاصله‌اش بیشتر، فاصله‌اش از توسعه یافتگی بیشتر! این طوری می‌خواهند جا بیندازند و متأسفانه در ذهنها جا انداخته‌اند. البته غربی‌ها این تبلیغات را کرده‌اند و ملاک و معیار توسعه یافتگی را الگوهای خودشان قرار داده‌اند؛ اما حقیقتاً در مقام عمل، به آن کشورهایی که می‌خواستند غربی بشوند، کمک درستی هم نکرده‌اند؛ یعنی همین‌جا هم صداقت بخرج ندادند. من به شما عرض بکنم: غربی‌ها هیچ مایل نبودند و نیستند که غیر غربی وارد باشگاه علمی غرب شود. ... این طلسم که کسی تصور کند که پیشرفت کشور باید لزوماً با الگوهای غربی انجام بگیرد. این وضعیت کاملاً خطرناکی برای کشور است. الگوهای غربی با شرایط خودشان، با مبانی ذهنی خودشان، با اصول خودشان شکل پیدا کرده؛ بعلاوه ناموفق بوده. بنده به طور قاطع این را می‌گویم: الگوی پیشرفت غربی، یک الگوی ناموفق است. درست است که به قدرت رسیده‌اند، به ثروت رسیده‌اند؛ اما بشریت را دچار فاجعه کرده‌اند. پیشرفتهای غربی، پیشرفتهایی است که امروز همه‌ی دنیا و همه‌ی بشریت دارند از آن رنج می‌برند؛ کشورهای عقب‌مانده یک‌جور، کشورهای پیشرفته یک‌جور. این همان پیشرفت و توسعه‌ای است که توانسته است گروه‌های معدود و انگشت‌شماری از خانواده‌های ثروت را به ثروت برساند؛ اما ملت‌های دیگر را دچار اسارت و تحقیر و استعمار کرده؛ جنگ به وجود آورده و حکومت تحمیل کرده است و در داخل خود آن کشورها هم اخلاق فاسد، دوری از معنویت، فحشا، فساد، سکس، ویرانی خانواده و این چیزها را رواج داده. بنابراین، موفق نیست. شما الان اگر آثار ادبی کشورهای غربی - مثلاً فرانسه - را که مربوط به سه قرن یا دو قرن پیش هست، بخوانید، وضع امروز آنجا را هم مطالعه کنید، خواهید دید مردم آنجا از لحاظ اخلاقی بمیزان بسیار زیادی عقب رفته‌اند. این وضعیتی که امروز بر آنجا حاکم است، آن روزها حاکم نبود. پیشرفت تمدن غربی در طول قرن‌های متمادی، این کشورها را از لحاظ اخلاقی دچار مشکل کرده؛ آنها را از لحاظ اخلاقی به انحطاط کشانده؛ از لحاظ وضع زندگی هم به آنها خدمتی نکرده؛ یعنی فقر در آنجاها برنیفتاده است. در آنجا کار و تلاش زیاد است؛ اما دستاورد و محصول برای فرد و برای خانواده کم. بنابراین، پیشرفت غربی، پیشرفت ناموفقی است. آنچه که موجب میشود ما الگوی غربی را برای پیشرفت جامعه‌ی خودمان ناکافی بدانیم، در درجه‌ی اول این است که نگاه جامعه‌ی غربی و فلسفه‌های غربی به انسان - البته فلسفه‌های غربی مختلفند؛ اما برآیند همه آنها این است - با نگاه اسلام به انسان، بکلی متفاوت

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارديبهشت و خرداد ۱۳۹۳

است؛ یک تفاوت بنیانی و ریشه‌ای دارد. لذا پیشرفت که برای انسان و به وسیله‌ی انسان است، در منطق فلسفه‌ی غرب معنای دیگری پیدا میکند، تا در منطق اسلام. پیشرفت از نظر غرب، پیشرفت مادی است؛ محور، سود مادی است؛ هرچه سود مادی بیشتر شد، پیشرفت بیشتر شده است؛ افزایش ثروت و قدرت. این، معنای پیشرفتی است که غرب به دنبال اوست؛ منطق غربی و مدل غربی به دنبال اوست و همین را به همه توصیه میکنند. پیشرفت وقتی مادی شد، معنایش این است که اخلاق و معنویت را می‌شود در راه چنین پیشرفتی قربانی کرد. یک ملت به پیشرفت دست پیدا کند؛ ولی اخلاق و معنویت در او وجود نداشته باشد. اما از نظر اسلام، پیشرفت این نیست. البته پیشرفت مادی مطلوب است، اما به عنوان وسیله. هدف، رشد و تعالی انسان است.^۷

از طرفی، آنچه به وضوح قابل تأمل است، اسلامی بودن قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در همه ابعاد اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... می باشد، بنابراین از آنجاییکه برنامه‌های پیشرفت و توسعه، واسطه بین قانون اساسی و برنامه‌های اجرایی در کشور می باشند و با توجه به لزوم سنخیت بین ابزار و هدف، برنامه پیشرفت برای ایران، اگر اسلامی - ایرانی نباشد، از بعد نظری نمی‌تواند در خدمت قانون اساسی قرار گیرد. از طرفی از آنجاییکه بر اساس بیانات مقام معظم رهبری، " آن خوشبختی‌ای که ما برای جامعه‌ی اسلامی، برخوردار می‌ایم که برای جامعه اسلامی قائلیم، فقط این نیست که شما اینجا نگاه میکنید؛ بلکه برخوردار می‌شوید مادی و معنوی. یعنی فقر نباید باشد، عدالت باید باشد، تقوا و اخلاق و معنویت و پرهیزگاری هم باید باشد. این، آن هدفی است که باید دنبال او برویم."^۸ پس با توجه به رویکرد جامع و کامل مقام معظم رهبری در باب الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت، سخنان سخنرانان نشست اندیشه‌های راهبردی^۹ و سایر صاحب نظران در این حوزه، می‌بایست تمامی الگوهای مطرح شده در جامعه اسلامی - ایرانی، منطبق بر مذهب و فرهنگ ما بوده و ابعاد اسلامی در آن به وضوح مشخص و قابلیت اجرا داشته باشند، از این رو توجه به تک تک الگوهای بخشی از جمله الگوهای تأمین مالی در کشور که از مهمترین و در عین حال کاربردی ترین الگوهای رایج در هر کشوری می باشند و بعلاوه در تأمین وظیفه

^۷ - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد در تاریخ ۱۳۸۶/۰۲/۲۵

^۸ - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از نخبگان علمی و دانشجویان دانشگاه‌ها ۱۳۸۷/۰۷/۰۷

^۹ - دکتر حداد عادل، دکتر آیت الله عاصفی و ...

اساسی عدالت که در الگوی پیشرفت نقش بسزایی را ایفا می‌کند، می‌تواند ایران اسلامی را به دستیابی و گام برداشتن هر چه سریعتر در راستای تحقق هر چه بهتر الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت وا دارد؛ لذا تحقیق حاضر بر آن است تا با دیدی تحلیلی الگویی پیشنهادی جهت تأمین مالی اسلامی در کشور ارائه داده تا مسیر هموارتری به سوی الگوی ایرانی - اسلامی پیشرفت را مهیا کند؛

۴- بررسی الگوهای سنتی و اسلامی با رویکرد تأمین مالی

بسیاری بر این عقیده هستند که الگوهای سنتی توسعه به سبب قبلاً اجرا شدنشان، همواره به کاهش ریسک برنامه های اقتصادی منجر می‌شوند، درحالیکه تجارب اخیر در تاریخ اقتصادی سرمایه داری و بحران اخیر مالی کاملاً این الگوها را زیر سوال برده است و این در حالی است که کشورهای اسلامی به سبب تأمین مالی به شیوه اسلامی، کمترین زیان را از سقوط بازارهای مالی آن کشورها و رکود جهانی ناشی از آن متحمل شده اند.

نکته قابل بررسی در نقض کاهش اهمیت در الگوهای سنتی، افزایش ریسک افراد (بالاخص اقشار آسیب پذیر) در بروز بحران های مالی به سبب تأثیر این بحران در سایر جنبه های زندگی می باشد که برای نمونه موارد زیر مطرح می شود:

الف) تاثیر بحران مالی بر اشتغال: موسسات کوچک، پایه و اساس ایجاد اشتغال در اقتصاد به شمار می آیند؛ و ورشکستگی این موسسات (که از نتایج اصلی بحران کنونی مالی به شمار می آید) موجب بیکاری افراد شده و اشتغال را کاهش می دهد؛

ب) ایجاد محدودیت هایی نسبت به طرح های مربوط به رفاه عمومی: بحران کنونی موجب تزریق سرمایه دولتی برای کمک به بحران مالی و در نتیجه به تعویق افتادن برنامه های رفاه عمومی گشته و در نتیجه رفاه عمومی کاهش می یابد؛

ج) تاثیر بر کمک های بین المللی: بحران موجب می شود که، کمک های خیر خواهانه بین المللی در اولویت های پایین تخصیص بودجه قرار گرفته و بسیاری از کشورهایی که محتاج به این کمکها می باشند، از آنها محروم شوند؛

د) رکود اقتصادی: بحران منجر به رکود اقتصادی شده و رکود اقتصادی باعث آسیب بیشتر به افراد کم درآمد بخصوص در امنیت غذایی خواهد شد.

این در حالی است که در کشورهای اسلامی، سپرده‌گذاران در بانک‌های اسلامی در ریسک وام‌هایی که بانک‌ها با استفاده از پول آنها پرداخت می‌کند، شریک هستند و سود و زیان بانک در حساب‌های آنها انعکاس پیدا می‌کند. اما در عمل، به دلیل وجود «بافر سود» (profit buffers)، سپرده‌گذاران به صورت تضمین‌شده، از یک بازده تثبیت‌شده برخوردار می‌شوند و این عملی است که بسیاری از دولت‌ها نیز به عنوان پشتیبان، انجام می‌دهند یعنی، مانع از انتقال ریسک به سپرده‌گذاران می‌شوند (Wigglesworth (۲۰۱۰)).

به صورت کلی آنچه از اهمیت بالایی برخوردار است، قوانین حاکم بر تأمین مالی در نظام اسلامی با نظام سرمایه داری می‌باشد که به صورت زیر تقسیم بندی می‌شوند؛ اولاً، تأمین مالی در نظام اسلامی حتماً باید با پشتوانه دارایی صورت گیرد، در حالی که این امر در نظام تأمین مالی متعارف اصلاً لزومی ندارد؛ در ثانی، نرخ سود در تأمین مالی اسلامی بر اساس نوع عقد متفاوت می‌باشد نه بر اساس نوع سرمایه‌گذاران (مانند نظام مالی متعارف). بنابراین و بر اساس مطالب مطرح شده در مورد وضعیت کنونی اقتصاد جهانی، به وضوح مشخص است که الگوهای غربی برای کشور ما پاسخگو نبوده و نیاز به الگوی اسلامی - ایرانی همه جانبه، به وضوح احساس می‌شود که از الگوهای قابل بررسی در این راستا الگوی مناسب تأمین مالی می‌باشد زیرا تأمین مالی در کشور ما از یک جهت باید برخاسته از فرهنگ دینی ما یعنی اسلامی باشد و از جهتی باید متناسب با فرهنگ ایرانی و شرایط اقتصادی ایران کنونی باشد بنابراین اگر مدلی سازگار با این عناصر طراحی شود، قطعاً می‌تواند در توسعه و پیشرفت اقتصادی کشور ما نقش مهمی ایفا کند. (Ahmad(1998))

۴-۱- اصول حاکم بر تأمین مالی اسلامی

آنچه در نحوه تأمین مالی کشورها از اهمیت بسیاری برخوردار است، نحوه برخورد کشورها با مقوله‌های ریسک و افزایش نرخ بهره می‌باشد. امروزه تأمین مالی با نرخ بهره ثابت از روشهای رایج نظام سرمایه داری است اما این همان چیزی است که در نظام اسلامی تحت عنوان نظام ربوی از آن یاد می‌شود.

به صورت کلی، اصول حاکم بر ابزارهای تأمین مالی به شیوه اسلامی به صورت زیر

تقسیم بندی می‌شوند:

الف) تحریم ربا؛

ب) مشارکت در ریسک؛

ج) تحریم قمار؛

د) عدم اطمینان بسیار زیاد در معاملات و قراردادها؛

ه) تعهد نسبت به مفاد قرارداد؛

ی) ممنوعیت معاملات کالاها و خدمات غیر اخلاقی. (Djojusugito(2008))

و بر این اساس تأمین مالی به شیوه اسلامی با استفاده از سپرده های قرض الحسنه جاری، سپرده های قرض الحسنه پس انداز و سپرده سرمایه گذاری مدت دار صورت می گیرد که به صورت زیر تعریف می شوند:

الف) سپرده های قرض الحسنه جاری: این سپرده ها، ماهیت قرض دارد، و اشخاص حقیقی و حقوقی می توانند با افتتاح حساب قرض الحسنه جاری، وجوه مورد نظر خود را به بانک سپرده و دسته چک دریافت کنند و سپس از طریق نوشتن چک به هر اندازه و به هر صورتی که مایل باشند، مطابق مقررات بانک از موجودی خود برداشت کنند. به موجودی این گونه حساب ها، سودی تعلق نمی گیرد و وجوه این حساب به مقتضای عقد قرض به مالکیت بانک در آمده و جزء منابع بانک خواهد بود و در نتیجه بانک ها می توانند از طریق عقود بانکی، سرمایه گذاری کرده و کسب سود کنند.

۲- سپرده قرض الحسنه پس انداز: این حساب نیز ماهیت قرض دارد و افراد سپرده گذار با دریافت دفترچه پس انداز حق برداشت از حساب خود را در هر زمان دارند. وجوه این حساب نیز به مالکیت بانک در آمده و بانکها بخشی از آن را به اعطاء قرض الحسنه و بخشی دیگر را از طریق عقود و تشویق مردم به پس انداز، پاره ای از اولویت ها، امتیازات و جوایز نقدی و غیر نقدی به صاحبان این حساب ها می پردازند.

۳- سپرده سرمایه گذاری مدت دار: در این سپرده ها، افراد به قصد انتفاع از سرمایه نقدی خود در بانک سپرده گذاری می کنند. اشخاص حقیقی یا حقوقی، سرمایه نقدی خود را با عنوان وکالت به بانک تحویل می دهند و بانک بعد از کسر ذخایر احتیاطی، مابقی را از طریق عقود بانکی سرمایه گذاری می کند. بانکها بازپرداخت اصل سپرده سرمایه گذاری مدت دار را متعهد می شوند، ولی میزان سود از ابتدا معلوم نیست، بانکها بعد از پایان دوره مالی، سود واقعی را

محاسبه کرده و بعد از کسر سهم بانک و حق الوکاله بانک، مابقی را به عنوان سود قابل تقسیم، بین صاحبان سپرده های سرمایه گذاری تقسیم می کنند. نکته حائز اهمیت در همه این روشها، مشارکت در سود و زیان می باشد که علاوه بر برقرار نبودن نرخ بهره ثابت (که از اصول محوری در نظام سرمایه داری است)، از پیش شرطهای اصلی نظام اسلامی می باشد. به صورت کلی، تأمین مالی در نظام اسلامی حالت مشارکتی دارد (آنچه در نظام متعارف به چشم نمی خورد)، یعنی کلیه ریسک های موجود میان طرفین (استفاده کننده از سرمایه و تأمین کننده سرمایه) تقسیم می شود بعبارتی، در این نظام، توزیع سود بر اساس ریسکی که افراد متحمل می شوند و توزیع زیان بر اساس میزان توانایی افراد برای تحمل زیان ها می باشد؛ بعلاوه نرخ بهره ای برای تعیین سود از قبل تعیین نمی شود؛ از این رو تمسک به ابزارهای تأمین مالی اسلامی در قالب صکوک، توجه مسلمانان و حتی غیر مسلمانان را به خود جلب کرده است.

به صورت کلی در نظام اسلامی، صکوک به ۱۴ نوع صکوک اجاره (لیزینگ)، صکوک مباحه، صکوک مشارکت (مشارکت از طریق سهام)، صکوک مضاربه (سرمایه گذاری مشترک)، صکوک نماینده سرمایه گذاری، صکوک مزارعه، صکوک مساقات، صکوک ارائه خدمات، صکوک حق الامتیاز، صکوک مالکیت داراییهایی که در آینده ساخته می شود، صکوک مالکیت منافع داراییهای موجود، صکوک مالکیت منافع داراییهایی که در آینده ساخته می شود، صکوک سلم (پیش پرداخت) و صکوک استصناع (تعهدات دو جانبه) تقسیم بندی می شوند که بیشتر این صکوک به خاطر شرایطشان، عملاً به سختی قابل استفاده می باشند.

۴-۲- نقش ریسک در تأمین مالی اسلامی

همانطور که قبلاً مطرح کردیم، کاهش ریسک در فرآیند تأمین مالی کشورهای مختلف از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ از ابزارهای تأمین مالی اسلامی که به صورت مستقیم به دنبال کاهش ریسک می باشند، ابزارهایی هستند که با پیش فروش و پیش پرداخت، ریسکهای مربوط به آینده را کاهش داده و برای پوشش ریسک قیمت به کار می روند؛ بعبارتی ابزارهایی که فعالیتشان را در قالب قراردادهای آتی انجام می دهند از این نوع هستند.

این قراردادهای عبارتند از توافق طرفین قرارداد برای انجام معامله در تاریخ مشخصی از آینده که مقدار کالا و قیمت آن نیز در قرارداد مشخص می‌گردد. در این قراردادهای طرفین بر اساس میزان شناخت شخصی و بر اساس نیازها و خواسته‌های خود، قرارداد را تنظیم کرده و نظرات طرفین در مورد کلیه داراییها در قرارداد منعقد می‌شود. (کدخدایی (۱۳۸۰))

ابزارهای مدیریت ریسک تأمین مالی اسلامی، بای سلم و بای استصناع می‌باشند که جزء قراردادهای آتی خرید^{۱۰} بوده و به خریدار این امکان را می‌دهد که در تاریخ مشخصی از آینده، دارایی خاصی را با قیمت توافق شده هنگام قرارداد خریداری کند. (سلم) طی این قرارداد، فروشنده قیمت کالای مورد نظر را پیش پرداخت می‌کند، تا آن کالا را در آینده‌ی مشخصی تحویل بدهد؛ این تحویل گرفتن علاوه بر کالای خریداری شده به سفارشات مربوط به کالاهای ساخته شده یا پروژه‌های اجرا شده نیز بر می‌گردد (استصناع) و بر اساس آن، تحویل گیرنده سفارش یا پروژه، در ازای گرفتن مبالغ آن در زمان‌های توافق شده، متعهد می‌شود، مواد اولیه و کالای مورد نیاز پروژه را خود تهیه کند و در زمان مشخص، کالا یا پروژه مورد نظر را به سفارش دهنده تحویل دهد. (مورد استفاده در بخش مسکن و ...). (Bashir(1999))

این نوع قراردادهای که در اسلام نیز جایز شمرده می‌شود، به لحاظ همه شرایط مانند قیمت، مقدار و کیفیت کالا باید بسیار روشن و واضح بوده و عاری از هر گونه قید و شرط و بهره و فروش‌های مشکوک باشند.

استفاده از ابزار سلم توسط بانکهای کشاورزی یا حتی خود دولت، به خوبی می‌تواند مورد استفاده واقع شود چرا که کشاورزان با پیش فروش محصولات کشاورزی خود، سرمایه لازم برای رشد و گسترش تجهیزات کشاورزی را فراهم کرده بعلاوه این عمل کشاورز را در انجام بهتر فعالیات کشاورزی بدون هیچ دغدغه‌ای یاری می‌کند که این مهم کشور را در خودکفایی بیشتر محصولات کشاورزی تشویق می‌کند.

علاوه بر ابزارهای مربوط به قراردادهای آتی، ابزارهای تأمین مالی اسلامی که به دنبال تسهیم ریسک می‌باشند، با تقسیم ریسک سود و زیان میان سرمایه‌گذار و استفاده‌کننده

^{۱۰}-Short position

از سرمایه به کاهش ریسک کمک می‌کند. از جمله این ابزارها به مضاربه و مشارکت اشاره می‌شود.

نکته حائز اهمیت در مورد این ابزارها در بانکهای اسلامی که از آنها استفاده می‌کنند این است که هم کسی که در بانک سرمایه گذاری می‌کند و هم کسی که از صکوک نامبرده استفاده می‌کند، باید در سود و زیان فعالیت سرمایه گذاری شریک شود؛ که این نکته از یک طرف سرمایه گذاران را به سرمایه گذاری در بانکهای متعارف (با نرخ بهره مشخص) ترغیب می‌کند که با حفظ سرمایه، ذخایر سرمایه شان را افزایش دهند و از طرف دیگر افراد پریسک و پروژه های با ریسک بالا را به سمت وام گیری از این بانکها هدایت میکند که در بلند مدت وضعیت مالی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهند و بنابراین با ورشکستگی این بانکها، فعالیت این بانکها را تحت تأثیر قرار می‌دهد

۴-۲-۱- روش های مقابله با ریسک در تأمین مالی اسلامی

همانطور که قبلاً مطرح کردیم، بانکهای اسلامی در روش تسهیم ریسک (با ابزارهای مضاربه و مشارکت)، با مشکل اطلاعات نامتقارن روبرو می‌شود. علت اصلی به وجود آمدن این مشکل این است که تأمین مالی به روش اسلامی، فعالیت بسیار پیچیده ای است که در آن تأمین کننده سرمایه (برای نمونه بانک) نمی‌تواند اطلاعات لازم در مورد ریسک مربوط به دریافت کننده سرمایه را به صورت کامل دریافت کند (Khan(2006)) و در نتیجه آن مشکلات اطلاعاتی نظیر اطلاعات ناقص و انتخاب نامناسب پیش می‌آید و افراد پریسک که بازدهی پروژه هایشان با مخاطرات بالایی روبروست، مشتریان اصلی این بانکها را تشکیل می‌دهند. بنابراین برای استفاده بهتر از ابزارهای تأمین مالی اسلامی (مانند مضاربه)، توجه به سیستم نظارتی در بانکهای اسلامی از اهمیت بسیاری برخوردار می‌باشد.

مبحث ریسک در تأمین مالی اسلامی، بالاخص با افزایش جمعیت کشورهای مسلمان و به دلیل پیشامد بحران های اخیر مالی، مورد توجه کشورهای مسلمان و حتی جوامع غیر مسلمان قرار گرفته است و بانکهای اسلامی به عنوان مؤسسات بزرگ مالی، از نهادهایی هستند که لزوم توجه به بحث نظارت در آنها از اهمیت بالایی برخوردار است؛ (Ahmad(1998))

بر اساس یک سیستم پیشنهادی، مبحث نظارت در بانکهای اسلامی هم باید در میان مدیران و صاحبان سهام بانکهای اسلامی هم در سیستم های کنترل داخلی این بانکها و هم در سیستم های ممیزی و نظارت این بانکها صورت گیرد اما این نظارت همه جانبه، باید به رغم ریسکهایی که بانک را تهدید می کند، وضعیت بانکداری اسلامی را تضمین کرده بعلاوه این سیستم نظارتی، باید زمینه رقابت سالم در بانکهای اسلامی را فراهم کند. از این رو برای ایجاد و حفظ چنین سیستم کاملی بر اساس قوانین اسلامی الگوی پیشنهادی زیر مطرح می شود:

۴-۳- ارائه الگوی پیشنهادی تأمین مالی (در بانکداری اسلامی)

۱- از آنجاییکه بانکهای اسلامی به دنبال تسهیم ریسک هستند، بهتر است که برای افزایش سرمایه و جذب متقاضی به صورت زیر عمل شود:

الف) به منظور افزایش سرمایه، سهام بانکهای اسلامی در بورس ارائه شود تا از این طریق، سهامداران بانک به نوعی، خود را از صاحبان بانک شمرده و بنابراین آمادگی لازم را برای هر گونه ضرر و زیان در این سیستم را داشته باشد؛ که این عامل به خودی خود، سرمایه گذاران داخلی و حتی سرمایه گذاران خارجی را به سپرده گذاری در این بانکها از طریق سیستم بورس، دعوت می کند.

ب) زمانی که سهام بانک ارائه می شود، صاحبان سهام در بانکها، بر اساس اصول حاکمیت شرکتی و از آنجاییکه حقوق آنها باید حفظ شود، اطلاعات بانکهای اسلامی را در اختیار داشته و به صورت غیر مستقیم، حق نظارت مؤثر بر عملکرد بانکها، مدیران آنها و پاسخ خواستن از آنان را دارند که این عامل خودش به تنهایی نوعی نظارت دقیق بر امور داخلی بانکهای اسلامی و محرک حرکتهای بهتر در این بانکها می باشد.

ج) از آنجاییکه مدیران بانک، نظارت سهام داران را بر خود احساس می کنند، به دنبال حداکثر کردن کارایی برآمده در این راستا بهتر است، کمیته های مشخص و با برنامه های با کیفیت را برای نظارت بر پروژه ها مشخص کنند که این کمیته ها به صورت تخصصی به شناسایی و ارزیابی پروژه های پیشنهاد شده برای وام گیری پرداخته و بهترین پروژه ها را تعیین کنند، سپس پس از ارزیابی به تقسیم ریسک در هر پروژه پرداخته و نرخ سود و زیان دو طرف معامله را برآورد می کند.

د) جهت تدوین معیارهای ارزیابی ریسک توجه به موارد زیر ضروری است: ریسک در بانکهای اسلامی باید بر اساس فاکتورهای نظیر، منابع انسانی پروژه، سرمایه پروژه، توانمندی پروژه، اهرم های مالی بانک و موارد دیگر و بر اساس یک مدل مشخص تعیین شود و بر این اساس، پروژه ها از لحاظ ریسک رتبه بندی شوند. که این عامل، به نوبه خود موجب تمرکز بهتر سازمان های نظاره گر بر پروژه های با ریسک بالا می شود؛ بعلاوه همه عوامل درونی و بیرونی را در مورد پروژه های سرمایه گذاری مد نظر قرار می دهد.

۲- همچنین به نظر می رسد که در رابطه با افرادی که به دنبال وام هستند (استفاده کنندگان از سپرده های بانکها) بهتر است با صکوکي مانند استصناع وارد مبادله شد، به این صورت که پروژه های ارزیابی شده افرادی را که به دنبال وام هستند (که بر اساس آن بهترین پروژه انتخاب شده است)، به صورت پیمانکاری و کامل در اختیار افراد قرار داد و با تسهیم ریسک مناسب، سود و زیان میان طرفین مشخص شود؛ در این صورت بانک هم از امنیت سرمایه ای برخوردار بوده و فعالیتش را به بهترین نحو ممکن انجام می دهد.

۳- پیشنهاد می شود برای رشد و پیشرفت بانکهای اسلامی در کشور ما، بستر مناسبی برای همکاری و انتقال تکنولوژی توسط دولت به این نهاد فراهم شود؛ عبارتی دولت در کشور ما (مشابه کشورهای مانند مالزی) در راستای ارتقای تداوم بانکهای اسلامی از طرق مختلفی مانند حمایت از سپرده گذاران در این بانکها، به حمایت از بانکهای اسلامی بپردازد تا بانکهای نامبرده در کشورهای مسلمان جایگاه اساسی خود را بیابند.

۵- نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات

بر اساس مطالب مطرح شده در مقاله حاضر به نظر می رسد که باید، در طراحی الگوی توسعه اسلامی ایرانی، نگاهی همه جانبه داشت و صاحب نظران در عرصه های مختلف موظفند با همکاری با یکدیگر به پرسشهای اساسی پاسخ داده، تا با طرح یک الگوی جامع نگر، نیاز بلند مدت کشور را پاسخ گو باشند در این راستا، اولاً: دانستن، کشف و شناسایی الگوی های پیشرفت در کشورهای توسعه یافته از دوره مدرن تا پسامدرن لازم و ضروری است؛ در ثانی، بررسی این که این کشورها از چه الگوهایی برای توسعه استفاده کرده اند و تحلیل مبانی و شاخصه های بکارگرفته شده در الگوهای آنها به چه صورت است، از اصول

اولیه ای است که بر اساس آن، ارزیابی تحولات کیفی در برنامه های توسعه کشور راحت تر صورت می گیرد.

مسئله مورد توجه بعدی در ساخت الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت، این است که این الگو باید دارای دو بعد سخت افزاری و نرم افزاری باشد، بخش سخت افزاری این الگو شامل آن چیزی می شود که باید در زندگی مردم، عینیت خود را نشان دهد؛ اما بخش نرم افزاری این الگو به مسائل معرفتی و شناختی این الگو تأکید دارد (مسائل اسلامی الگو)

بنابراین و بر اساس مطالب مطرح شده داشتن الگوی ایرانی - اسلامی از محورهایی است که به طور جدی باید تعقیب شود و در این راستا داشتن یک الگوی تأمین مالی مناسب و به دنبال آن رسیدن به مدل مناسب بانکداری اسلامی که باید برخاسته از فرهنگ دینی ما یعنی اسلامی باشد و از جهتی باید متناسب با فرهنگ ایرانی و شرایط اقتصادی ایران کنونی باشد، از اهمیت بسیاری برخوردار است، لذا از آنجاییکه به خاطر ماهیت متفاوت بانکداری اسلامی با بانکداری سنتی که مبتنی بر حذف سیستم بهره و بانکداری مبتنی بر آن می باشد و در این سیستم دیگر بانک، تنها به عنوان یک مؤسسه گردش وجوه نیست، و سپرده گذاران و بانکها، دیگر به صورت عناصر مجزی از هم نیستند، مقاله حاضر الگوی تأمین مالی اسلامی بر اساس تسهیم ریسک به صورت افزایش سرمایه از طریق سهام را پیشنهاد میکند که در آن اولاً؛ به منظور افزایش سرمایه، سهام بانکهای اسلامی در بورس ارائه شود تا از این طریق، سهامداران بانک به نوعی، خود را از صاحبان بانک شمرده و بنابراین آمادگی لازم را برای هر گونه ضرر و زیان در این سیستم را داشته باشد؛ که این عامل به خودی خود، سرمایه گذاران داخلی و حتی سرمایه گذاران خارجی را به سپرده گذاری در این بانکها از طریق سیستم بورس، دعوت می کند و نقش بسیار مناسبی در تسهیم ریسک در این بانکها ایفا می کند؛

ثانیاً؛ دولت تا زمانی که بانک اسلامی در جامعه، جایگاه واقعی خودش را بیابد، از این طرح (بانکداری اسلامی) حمایت کند .

ثالثاً؛ زمینه مناسبی برای فعالیت سرمایه گذاران خارجی در بانکهای اسلامی فراهم

شود

منابع

سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

واکاوی مفاهیم و نظریه‌های رایج توسعه و تجارب ایران و جهان: به سوی نظریه اسلامی ایرانی پیشرفت

ارده‌بشت و خرداو ۱۳۹۳

بیانات در دیدار گروه های مختلف امت حزب الله در حسینیه جدیدالتأسیس امام خمینی(ره)
۱۳۶۸/۰۹/۰۱

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با اقشار مختلف مردم به مناسبت میلاد امیرالمؤمنین
علی(ع) ۱۳۸۱/۰۶/۳۰

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاههای استان سمنان
۱۳۸۵/۰۸/۱۸

بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد ۱۳۸۶/۰۲/۲۵

دیدار روسای سه قوه و مسئولان و مدیران بخشهای مختلف نظام (۱۳۸۷/۰۶/۱۹)

دیدار جمعی از نخبگان علمی و دانشجویان دانشگاهها (۱۳۸۷/۰۷/۰۷)

بیانات در دیدار استادان و دانشجویان کردستان (۱۳۸۸/۰۲/۲۷)

بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت (۱۳۸۸/۰۶/۱۶)

بیانات در نخستین نشست اندیشه‌های راهبردی ۱۳۸۹/۹/۱۰

متن نامه ابلاغی سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه

کدخدایی، حسین، ۱۳۸۰، " پدیده ریسک در بانکداری اسلامی"، مجله بانک و اقتصاد، شماره ۱۶

Ahmad, A., Khan, T. and Iqbal, M. Challenges Facing Islamic Banking, Islamic Research And Training Institute, Jeddah, 1998.

Bashir, M., "Risk and Profitability Measures in Islamic Banks: the Case Study of Two Sudanese Banks", *Islamic Economic Studies*, Vol. 6 No. 2, pp. 1- 26, 1999.

Djojogugito, Reza, Mitigating Legal Risk in Islamic Banking Operations. *Humanomics*. Vol. 24 No. 2, pp.111-118 , 2008.

Khan, M.M. and Bhatti, M.I., "Why Interestfree Banking and Finance Movement Failed in Pakistan", *Humanomics*, Vol. 22 No. 3, pp. 145-61, 2006.

Wigglesworth, Robin "Islamic finance searches its soul", *Financial Times*, Dec 2010